

Een eigenaardige Chinese waterkan

In 1982 verwierf de afdeling Aziatische Kunst een Chinees porseleinen waterkan van een uitzonderlijke vorm (afb. 1 t/m 3)¹. De kan heeft de vorm van een halve maan, waarvan elke punt bekroond wordt door een paddestoelhoedvormig dopje, dat bij een van de twee punten afgebroken is. De halve maan rust met zijn afgeplatte rug op vier klavervormige pootjes. Op de buik verheft zich een cilindervormige hals met een gekraagde mond. Enkele centimeters onder een van de paddestoelhoeden bevindt zich een zeer smal tuitje, waarvan het uiteinde afgebroken is.

Langs het lichaam van de kan lopen aan beide zijden van punt tot punt twee ribben. De versiering in onderglazuurblaauw is in vlakken verdeeld, die mede door deze ribben bepaald worden: wolkmotieven aan de hals, bloemenranken, begrensd door een band van krullen aan de bovenzijde en water en wolkmotieven aan de onderzijde. De scherf, die op enkele plaatsen waar de glazuur er afgestoten is, tevoorschijn komt, is rood-bruin bakkend. Dit feit, tezamen met de stijl van de decoratie wijst op een fabricage omstreeks 1500 in China's bekende en voortreffelijk georganiseerde porselein-centrum Jingde zhen (Ching-tê Chên).

Toen deze halvemaaanvormige porseleinen kan werd aangeschaft, waren mij slechts enkele gelijksoortige exemplaren bekend, namelijk in het Ashmolean Museum te Oxford², de City Art Gallery te Bristol³, in

een particuliere verzameling in Singapore⁴, in het Museum Pusat te Jakarta⁵ en in het Nationaal Museum te Bangkok⁶. Twee als enige geheel onbeschadigde exemplaren verschenen enige tijd geleden op de kunstmarkt⁷.

Over de plaats en tijd van vervaardiging van de kan bestond in de literatuur geen verschil van mening: China, vroeg 16de eeuw. Over andere facetten werd slechts summier mededeling gedaan: hij was bedoeld voor export naar landen van de islam; hij had de vorm van een soort kendi; hij had de vorm van een Perzische boot of die van een lederen waterzak; er werden geen nadere bijzonderheden vermeld.

Verder kan nog opgemerkt worden dat deze halvemaaanvormige kannen nogal zeldzaam blijken te zijn. Ze getuigen van uitstekend pottenbakkersvakwerk. Het is niet het soort goed, dat in snelle vaart achter elkaar uit pottenbakkershanden kwam. Ze moeten dus in kleine aantallen vervaardigd zijn. Dat de zeldzaamheid bevorderd werd door het feit dat ze gemakkelijk kapot gingen en weggegooid zijn, gaat niet op. Het blijkt juist, dat zelfs zeer beschadigde exemplaren bewaard zijn. Door ze van kostbare metalen monturen te voorzien werden ze nog in waarde verhoogd⁸.

Vanwege dit gebrek aan duidelijkheid lijkt het me nuttig vorm en functie en vervolgens het afzetgebied, waarop de Chinese handelaren zich richtten, te onderzoeken.

Afb. 1. Halvemaanvormige waterkan. China, omstreeks 1500. Porselein versierd in onderglazuurblauw. H. 15,5 L. 21 cm. Rijksmuseum, Amsterdam.

Afb. 2. Idem als afb. 1 van de andere zijde gezien.
Afb. 3. (rechtsonder). Idem als afb. 1 schuin van voren gezien.

Men beschouwde deze kannen als een soort kendi. De gangbare vorm van een kendi bestaat uit een bol lichaam waarop een hals met mondopening staat; op de schouder van de kendi bevindt zich een borstvormige, in een heel klein tuitje uitlopende tweede opening. De kan wordt door de mondopening gevuld; de hals is tegelijkertijd handvat; de tuit is bedoeld om uit te gieten, niet om aan de mond te zetten bij het drinken. Op deze gebruikelijke vorm zijn veel speelse varianten gemaakt, zoals de kendi in de vorm van een olifant, een padde, een draak of een feniks. Nog andere kendi's, maar dan van steengoed met allerlei variaties aan hals, tuit en lichaam komen uit Zuid-China, Vietnam en Thailand⁹. In de halvemaanvormige kan zijn de twee belangrijkste kenmerken van de kendi aanwezig: een hals met opening, die tegelijkertijd handvat en vulgat is en een smalle gietsluit. Dit type kan is daarom in ieder geval familie van de kendi. Zoals al opgemerkt is het opvallend hoe vaak deze kannen beschadigd zijn. Het Rijksmuseum-exemplaar steekt gunstig bij de andere af. Bij de meeste heeft men de beschadigingen gecamoufleerd en de kostbaarheid van het voorwerp nog benadrukt door ze met edelmetaal aan te vullen. Toch blijft het feit bestaan, dat de vorm bepaald onkeramisch is. Mary Tregear vestigde er al de aandacht op dat de vier ribben overlans het lichaam keramisch-technisch helemaal niet noodzakelijk zijn. Alles wijst er op, dat deze

vorm een navolging van een ander materiaal in porselein is. Pinder-Wilson en Tregear hebben naar mijn mening dan ook overtuigend aangetoond, dat dit type kan een imitatie is van een lederen waterzak¹⁰. Deze auteurs konden ook een voorbeeld geven van een imitatie in brons van hetzelfde type waterzak en het gebruik van deze waterkan aantonen op miniatuurschilderingen. Zowel het bronzen vat als de schilderingen zijn in India gemaakt. Sinds hun publikatie van 1970 zijn er nog enkele andere, latere, bronzen vaten van dit type en nog een schildering – alle eveneens uit India – tevoorschijn gekomen¹¹. De conclusie uit bovenstaande gegevens ten aanzien van de porseleinen kan is, dat de merkwaardige halvemaanvorm verklaard kan worden uit het feit, dat hier een heel ander,

Afb. 4. Bijzettingbeeld in de gestalte van de god Brahma met twee halvemaanvormige waterkannen. Indonesië, Singhasari, vulkanische steen. H. 174 cm. Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden.

soepeler materiaal geïmiteerd is. Wat betreft de functie kan gesteld worden, dat die van kendi en leren zak of bronzen vat elkaar niet ontlopen. De porseleinen kan moet bedoeld zijn om water, of eventueel een ander, kostbaarder vocht, bij de hand te hebben. Door de betrekkelijk geringe afmetingen kan de kan maar een kleine hoeveelheid bevatten. Door de kwetsbare vorm is hij niet geschikt om mee op reis te nemen of buiten in tuin of park te gebruiken¹². Een nieuw gegeven, dat informatief kan zijn voor de functie wil ik hier graag voorleggen. Onder de beroemde stenen beelden van het Singhasari-terrein op Oost-Java, die in het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden

staan opgesteld, bevindt zich een bijzettingbeeld in de gestalte van Brahma (afb. 4). Tegen de achterplaat, onder de lotusplanten ter weerszijde van de godheid, bungelt zijn onafscheidelijk attribuut: de wijwaterpot. Deze pot, die onsterfelijkheidsdrank bevat, vertoont hier de Oost-Javaanse variant op het door Pinder-Wilson en Tregear gepubliceerde Indiase bronzen watervat. Het lichaam is enigszins afgeplat; de twee punten krullen omhoog; de voet is zeskantig (ruitvormig aan het Indiase exemplaar); er bevindt zich ter weerszijde van het lichaam, aan de voet een krullende, florale versiering; er zit een deksel op de pot; de tuit is hier niet een eenvoudig smal kokertje maar heeft de typisch Oost-Javaanse vormgeving van een slangekop. De pot hangt aan een ketting, waarvan nog enkele schakels onder de lotusbloem zichtbaar zijn. Juist ook vanwege deze schakels, die toch slechts van metaal kunnen zijn, moet men vaststellen, dat het hier om een bronzen vat gaat, dat in steen is uitgebeeld.

In welk jaar nu dit Brahma-beeld werd vervaardigd, is helaas niet precies vast te stellen. Een datering kan niet verder toegespitst worden dan van de tweede helft van de 13de tot de eerste helft van de 14de eeuw¹³.

Is de onzekerheid over de datering groot, ook de iconografie van het Brahma-beeld geeft problemen. In de normale voorstelling heeft Brahma zijn drie attributen, het bidsnoer, de vliegenwaaier en de wijwaterkan in drie van zijn handen. In het geval van de Singhasari-Brahma is de hand, die het bidsnoer vasthield, weggeraakt en de vliegenwaaier is deels afgebroken. De voorste handen, die hij voor het lichaam op elkaar heeft gelegd, bevatten een lotusknop. Dit laatste komt bij beelden uit de latere Oost-Javaanse tijd vaker voor en wijst er op, dat dit geen gewoon godenbeeld is, maar een bijzettingbeeld. D.w.z. een godengestalte, waarin een gestorven vorst of ander personage van het koninklijk huis vereeuwigd werd, omdat hij of zij als een incarnatie van die godheid werd beschouwd¹⁴.

Bij dit soort beelden worden de traditionele hinduïstische of buddhistische regels niet

allemaal zo strak nagevolgd. Misschien is dat de reden, dat de beeldhouwer het wijwatervat in duplo tegen de achterplaat kon aanbrengen in plaats van een enkel vat in de hand van de godheid. De vier hoofden met snor, baard en hoogopgebonden haarlokken, waarmee dit goddelijk wezen is toegerust, tezamen met de aanwezigheid van de gans met een halsband om de nek, die in rijkheid niet voor de sieraden van zijn meester onderdoet, kunnen alleen maar aan de hindu-god Brahma toegeschreven worden.

Wijwatervaten als attribuut van hinduïstische of buddhistische wezens zijn in de Indo-Javaanse kunst een heel gewoon verschijnsel. Ook als ritueel voorwerp, in brons of aardewerk uitgevoerd, zijn ze overgeleverd. In de Midden-Javaanse periode (ca. 7de-10de eeuw na Chr.) staan ze nog erg dicht bij de vormen die uit India zijn overgenomen¹⁵. In de Oost-Javaanse periode (ca. 10de-15de eeuw na Chr.) ontstaat er een typisch Javaanse vorm, die nog wel aan die uit India verwant is. Deze is zowel in brons, als op stenen tempel-reliëfs uitgebeeld bekend¹⁶. In de latere Oost-Javaanse periode (ca. 13de-15de eeuw na Chr.) komen er daarnaast wijwatervaten voor, die een geheel andere, voor de Indo-Javaanse kunst geheel nieuwe, vorm hebben. Hiertoe behoort het wijwatervat van de Singhasari-Brahma. We kennen ze alleen van hun uitbeelding in steen, als attributen van goddelijke wezens¹⁷. Dit afwijken van de traditionele vorm komt overeen met een algemene tendens in deze tijd, waarin de gehele vormgeving en iconografie van tempels en beelden verandert. Blijkbaar tellen de oude rituele voorschriften niet meer zo zwaar en kunnen nieuwe, inheemse of geïmporteerde, elementen opgenomen worden. Het kan niet anders of dit moet het gevolg zijn van nieuwe opvattingen in de hinduïstische en buddhistische godsdienst. Deze in steen uitgebeelde, bronzen vaten geven de indruk sierlijk en kostbaar te zijn. Kennelijk kan de opdrachtgever, in dit soort gevallen de vorst of iemand uit de hofkring, zijn smaak, invloed en middelen laten gelden. Zeker is, dat toen de Singhasari-Brahma gemaakt werd, deze vorm bekend was en in

hofkringen hoog gewaardeerd werd¹⁸.

Hieruit kan voor de porseleinen waterkan de conclusie getrokken worden, dat deze misschien voor rituele doeleinden gebruikt werd, althans bij de latere vorm van hinduïsme op Java.

Nu volgt een overzicht van wat er bekend is over het afzetgebied van de Chinese porseleinen waterkan.

Duidelijk is, dat de Chinese pottenbakkers en handelaren de waterkan voor export bedoeld hebben. Het weinige dat over de herkomst van enkele kannen bekend is, wijst naar Indonesië (het Rijksmuseum-exemplaar, dat van het Ashmolean Museum en van het Museum Pusat) en Thailand. Het tot nu toe enige met kleuren boven de glazuur versierde exemplaar werd in Chiangmai, Noord-Thailand, opgegraven¹⁹.

Ook in de Filipijnen zijn enkele exemplaren gevonden, waarvan een bedekt met loodglazuur, twee met een decoratie in onderglazuurblauw van de bekende soort en een uniek exemplaar, dat uitgewerkt is tot de vorm van een draak²⁰.

Het is verbazend, dat tot nu toe in India, waar wel bronzen watervaten en miniatuurschilderingen, waarop de leren waterzakken voorkomen, gevonden zijn, geen Chinese porseleinen waterkannen zijn aangetroffen. Het is niet onmogelijk, dat dit nog gebeuren zal. Er is nog niet veel onderzoek naar Chinees porselein in India gedaan²¹.

In Perzië noch in enig ander islamitisch land werd tot nu toe een spoor van deze eigenaardige waterkan gevonden.

Samenvattend kan over dit merkwaardige watervat gezegd worden, dat Chinese handelaren in porselein een gat in de markt zochten, een markt, die al verzadigd was door Vietnamese en Thaise ceramiek. Ze brachten een waterkan van uitstekende kwaliteit en van een uitzonderlijke vorm, die in het afzetgebied bekend was, in een kleine oplage gemaakt voor een exclusiviteit zoekende en goed betalende groep klanten. In tegenstelling tot de vele andere navolgingen in porselein van andere materialen heeft deze leer-imitatie het niet lang uitgehouden. Misschien was de kwetsbaarheid daar de oorzaak van. Misschien ook was de kendi,

die veel populairdere waterkan, die in heel Zuidoost-Azië in groten getale en verscheidenheid van vorm verspreid werd, de grote concurrent, die mee heeft geholpen de halvemaanvormige waterkan van de markt te verdringen. Al met al is deze kan in praktisch opzicht misschien niet zo'n geslaagd produkt van de Chinese pottenbakker. Het is wel een toonbeeld van de vindingrijkheid, de veelzijdigheid en het aanpassingsvermogen van die aarts-ceramisten²².

Noten

¹ Inv.nr. RAK 1982-2; verworven voor de Tweede Wereldoorlog in Indonesië door C. T. M. Groenevelt; aangekocht door het Rijksmuseum bij Kunsthandel Aalderink te Amsterdam. H. 15,5 L. 21 cm.

² R. H. Pinder-Wilson and M. Tregear, 'Two drinking flasks from Asia', *Oriental Art* 16 (1970), pp. 337-341, pl. 6 en 7 en D. F. Lunsingh Scheurleer, *Chinesisches und japanisches Porzellan in europäischen Fassungen*, Braunschweig 1980, afb. 588 en p. 137. Verworven in 1969, volgens zeggen afkomstig uit Indonesië. H. 20,4 L. 21,6 cm. Beide paddestoelhoed-vormige dopjes, de gehele hals en het uiteinde van het kleine tuitje zijn afgebroken. Er lopen fikse barsten over het lichaam. De afgebroken delen zijn vervangen door zilveren monturen van Maleise (?), 16de à 17de-eeuwse makelij.

³ Pinder-Wilson and Tregear, *op.cit.* (noot 2), pl. 8. H. 13 L. 17,2 cm. De paddestoelvormige doppen, de gehele hals en het kleine tuitje zijn totaal verdwenen. Ook hier zijn de beschadigingen weggevoerd door metalen, dit keer bronzen, monturen. Het kleine tuitje is afgevlind en dichtgestopt, de beide punten zijn met afgeronde kapjes, met elkaar verbonden door een ketting verfraaid; het gat, waar de hals zich bevond, is met een metalen rand omzoomd. Het brons is wellicht van Chinese makelij.

⁴ S. T. Yeo and Jean Martin, 'Chinese Blue and White Ceramics', in: cat. tent. *Southeast Asian Ceramics Society in conjunction with the National Museum of Singapore*, Singapore (National Museum) 1978, nr. 28, pl. 11. L. 19 cm. De paddestoelhoeden zijn weg en vervangen door zilveren kegelvormige dopjes.

⁵ *Oriental Ceramics, The World's Great Collections* 3, Museum Pusan, Jakarta/Tokyo 1977, kleuren-

afb. 51. Deze waterkan is gevonden in Bukittinggi in West-Sumatra. H. 18, L. 20 cm. De paddestoelhoedjes zijn vervangen door zilveren, kegelvormige kapjes; het kleine tuitje is vervangen door een zilveren bolletje.

⁶ T. Misugi, *Reizend op de zijderoute van de zee*, Osaka 1968, p. 76 onderaan, met onderschrift *Een Perzisch schip gemaakt van ceramiek*, 16de eeuw (titel en tekst in het Japans) en T. Misugi, *Chinese Porcelain Collections in the Near East, Topkapi and Ardebil* 1, Hong Kong 1982, p. 7, de tekening onder links. Deze waterkruik is opgegraven bij Chiengmai in Noord-Thailand tijdens de werkzaamheden voor het bouwen van een dam genaamd Kming-pon. Hij wijkt in verschillende opzichten af van alle hierboven genoemde. In de eerste plaats is het het enige exemplaar, dat niet in blauw-wit is uitgevoerd, maar in groen, rood en goud (of geel?) boven de glazuur is beschilderd; in de tweede plaats heeft het als enige een deksel; in de derde plaats heeft het als enige vrij simpele, ongedecoreerde pootjes; in de vierde plaats zitten er op de plaats van de paddestoelhoedjes halve bollen van een geheel ander materiaal, zo te zien grove aarde. Een verklaring voor deze laatste afwijking kan zijn, dat deze bollen fungeerden als vul- en plakmiddel voor monturen van (edel-)metaal, die nu verdwenen zijn.

Graag zou ik hier de heer T. Misugi hartelijk willen danken voor het ter beschikking stellen van zijn kleurendia van deze kendi. Daardoor was het mogelijk de kleur en de vorm, die resp. in een zwart-wit foto en een tekening niet uit kunnen komen, beter te beoordelen.

⁷ De Hachidai Enterprises Co. te Hong Kong bood in 1982 aan vele musea in Europa een waterkan van deze vorm aan. H. 15, L. 19 cm. Dit exemplaar was geheel onbeschadigd. Een tweede, geheel onbeschadigd exemplaar werd geveild door Sotheby Parke Bernet te Hong Kong; zie veilingcat. 8 en 9 XI 1982, nr. 95. H. 15,4 L. 21 cm. De twee punten hebben hier niet de vorm van een paddestoelhoed, zoals bij alle andere (voor zover nog aanwezig), maar een halve bol. De enige andere waterkruik met halve bollen is die gevonden in Chiengmai, maar daar zijn ze later toegevoegd. Een andere overeenkomst met het Chiengmai-stuk is de vorm van de pootjes.

Vanwege onzekerheid over plaats en tijd van vervaardiging laat ik deze twee stukken buiten beschouwing.

⁸ Het aanbrengen van metalen monturen op geïmporteerde flessen, potten e.d. is een oude,

ingeburgerde gewoonte in Maleisië en Indonesië. Helaas is het mij niet mogelijk iets zinvol over een van de monturen van de bovengenoemde halvemaanvormige kannen te zeggen. Vermoedelijk zijn ze van Maleise, Indonesische en Chinese makelij.

⁹ M. Sullivan, 'Kendi', *Archives of the Chinese Art Society of America* 11 (1957) pp. 40-58; Margared Medley, 'A Chinese blue and white dragon kendi', *Bulletin van het Rijksmuseum* 31 (1983), pp. 243-247; cat. tent. *The Spouted Ewer and its Relatives in the Far East*, Barlow Gallery, University of Sussex, Falmer, Brighton 1983, in collaboration with the Oriental Ceramic Society, by John Sweetman and Nicole Guérin.

¹⁰ Pinder-Wilson and Tregear, *op.cit.* (noot 2), p. 341.

¹¹ Cat. tent. *The Indian Heritage. Court Life and Arts under Mughal Rule*, Londen (Victoria and Albert Museum) 1982, nr. 501. Een vorm, die al verder van de leren zak af staat werd door de kunsthandel Spink and Son in Londen te koop aangeboden, zie *Octagon*, The Arts of Islam, Special Issue, 1983, nr. 46; een vermoedelijk 20ste-eeuws model, dat nog veel verder van de oorspronkelijke lederen zak afstaat, waarbij de twee punten door pauwekoppen gevormd worden maar de tuit door een kraantje, dat midden voor op het lichaam van de kan zit, is afgebeeld op p. 38 linksboven in Jamila Brij Bhushan, *Indian Metalware*, Bombay 1961; de heer B. Meulenbeld te Amsterdam was zo goed mij op dit extreme exemplaar te wijzen. In de bovengenoemde catalogus van het *Victoria and Albert Museum* wordt als nr. 55 een 17de-eeuwse miniatuurschildering van de Deccan-school getoond, waar het gebruik van een met goud beslagen waterkan op voorkomt.

¹² Uit de Indiase miniatuurschilderingen valt op te maken, dat de leren zak, aan een stok over de schouder gedragen, werd meegenomen tijdens werkzaamheden buiten de stad. Het verfijndere bronzen model wordt binnen handbereik geplaatst tijdens een verblijf in een tuin.

¹³ Over het hele terrein van Singhasari heeft een verscheidenheid van gebouwen gestaan; daarin en -aan bevonden zich vele beelden. Van geen van deze gebouwen is het bekend wanneer ze precies opgetrokken zijn. De datering van de belangrijkste tempel, die wel torentempel genoemd wordt, varieert van 1278 tot 1312 na Chr. Zie Jessy Blom, *The Antiquities of Singasari*, proefschrift Leiden 1939, pp. 116-140. Het Brahma-beeld komt daar zeker niet vandaan, maar kan ook omstreeks die tijd

vervaardigd zijn. Het enige houvast op dit terrein is een steen met een inscriptie, waarin het in onze jaartelling omgezette jaartal 1351 voorkomt als stichtingsdatum van een tempel. Een drietal beelden van zieners, die op het Singhasari-terrein gevonden zijn, worden vermoedelijk in diezelfde inscriptie vermeld. De mogelijkheid bestaat, dat de Brahma tot die reeks van zieners behoort, maar zeker is dit bepaald niet. Zie Blom, *op.cit.*, pp. 89-97 en A. J. Bernet Kempers, *Ancient Indonesian Art*, Amsterdam 1959, pl. 241 en 242 met beschrijvingen.

¹⁴ J. L. Moens, 'Hindoe-Javaanse portretbeelden, Çaivapratista en Boddhapratista', *Tijdschrift voor Indische Taal-, Land en Volkenkunde* 58 (1919) pp. 493-527.

¹⁵ Sullivan, *op.cit.* (noot 9), pl. 1 en 2 voor resp. een bronzen en een aardewerken wijwatervat. Als attribueert bij voorbeeld bij de stenen Shiva Guru in de afdeling Aziatische Kunst van het Rijksmuseum, inv.nr. MAK 238, de bronzen Brahma, inv.nr. MAK 249; de bronzen Shiva, inv.nr. MAK 250, resp. nr. 268, 281 en 282 in *Museum van Aziatische Kunst in het Rijksmuseum*, cat. Amsterdam 1952, en vele andere gevallen.

¹⁶ Dit wijwatervat is eigenlijk een *kundika*. Een *kundika* bestaat uit een rond lichaam, een hoge hals, die - in tegenstelling tot de kendi - als giettuit fungeert, terwijl de tuit op de schouder het vulgat is. Zie A. K. Coomaraswamy and F. S. Kershaw, 'A Chinese Buddhist Water Vessel and its Indian Prototype', *Artibus Asiae* 29 (1928-29), p. 122 e.v.

In de Oost-Javaanse periode bevat de vormgeving van dit wijwatervat toespelingen op de berg Meru. Volgens de Javaanse mythologie is de berg Meru vanuit India naar Java overgebracht. De top ervan is de berg Penanggungan in Oost-Java. Deze berg dient de goden tot verblijfplaats en bevat de onsterfelijkheidsdrank. De tuit aan de schouder van het wijwatervat heeft steeds de vorm van een slangekop. Mythische slangen hebben meegeholpen de onsterfelijkheidsdrank voor de goden te bemachtigen.

Zie J. Fontein and R. Soekmono, *Ancient Indonesian Art*, cat. tent. New York (Asia House Gallery) 1971, nrs. 72 en 73; een exemplaar in de afdeling Aziatische Kunst van het Rijksmuseum; zie Th. van Erp, *Maandblad voor Beeldende Kunsten*, aug. 1941, p. 230 e.v. en Bernet Kempers, *op.cit.*, pl. 220 en pl. 218 voor een reliëf van candi Kidal waar zo'n vat in steen is weergegeven.

¹⁷ De hierboven al aangestipte ziener-beelden van Singhasari hebben elk een ander, bijzonder wijwatervat; zie Jessy Blom, *op.cit.* (noot 13); pl. 4 en Bernet Kempers, *op.cit.* (noot 13), pl. 241. Het hoofdbeeld van de Oost-Javaanse tempel, candi Jago, dat de gestalte van Amoghapasha Lokeshvara heeft, heeft als een van zijn attributen een wijwaterkan. Helaas is het zo beschadigd, dat de vorm niet meer te herkennen valt. Gelukkig heeft een van de bijfiguren, de volgeling Bhrkuti, ook een wijwatervat, dat ongetwijfeld dezelfde vorm heeft als het hoofdbeeld gehad. Dit vat is weer anders en lijkt meer op een kendi, zie Bernet Kempers, *op.cit.* (noot 13), pl. 253-254 en pl. 258 voor een brons, waarin de beeldengroep van candi Jago is weergegeven. Overigens hebben al deze wijwatervaten eveneens een tuit in de vorm van een slangekop.

¹⁸ Het is waarschijnlijk zo, dat een bronzen vat, zoals dat door Pinder-Wilson en Tregear is beschreven (zie noot 2), vanuit India naar Java is gekomen, waar men het later naar eigen Javaanse smaak heeft nagemaakt. Het is niet waarschijnlijk, dat een Javaanse bronsgieter een leren waterzak heeft nagemaakt, zoals dat door Pinder-Wilson en Tregear voor India is aange-toond. Ook in de iconografie van de beeldhouwkunst van de Singhasari-periode (1222-1292) is sprake van (hernieuwde invloed) uit India, n.l. van de Pala-stijl uit Noordoost-India. Voor zover bekend werden in Indonesië nooit leren zakken voor water gebruikt; wel kalebassen, bamboe-kokers en aarden potten. De gegoten koperen kendi's van Sungeipuar in de Padangse Bovenlanden van Sumatra vertonen enige verwantschap met zowel het wijwatervat van de Singhasari-Brahma als met het Indiase bronzen watervat. Ze hebben de vorm van een badkuip, waaruit een eend zijn kop, staart en ook nog vier poten steekt, terwijl de grote hals boven zijn rug uittorent, zie J. E. Jasper en Mas Pirngadie, *De Inlandsche Kunstnijverheid in Nederlandsch-Indië* v, De bewerking van de niet-edele metalen, Den Haag 1930, afb. 146. (Ik ben de heer W. Bouwman te Amsterdam erkentelijk voor het onder mijn aandacht brengen van dit fenomeen.) Het Padangse koperwerk is op vaatwerk van India geïnspireerd en werd soms ook door Indiërs gemaakt. (Vriendelijke mededeling van mevrouw R. Wassing-Visser te Delft in een brief van 3 febr. 1984.)

¹⁹ Het is mogelijk, dat het de bedoeling was deze kan door te verkopen naar noordelijker gelegen streken, zoals Burma. Chiengmai fungeerde als ruilmarkt voor Chinese goederen.

²⁰ Consuelo Abaya, *The Villanueva Collection of Oriental Pottery*, catalogue published by the Roberto T. Villanueva Foundation Inc., Manila 1974, pp. 14 linksboven en 22 linksboven en R. and D. W. Tantoco Jr., *Oriental Pottery and Porcelain from the Collection of Imelda Romualdez Marcos*, Marcos Foundation Museum, Manila 1976, pl. 59: dit is het exemplaar in de vorm van een draak, onderglazuurblauwe decoratie; H. 14,5, L. 26 cm en pl. 63: een in onderglazuurblauw gedecoreerd exemplaar van min of meer het bekende model, H. 17, L. 19,1 cm. Het zou opgegraven zijn in Palapag, Samar in de Philippijnen. De decoratie aan de bovenzijde lijkt me wat ongebruikelijk voor Chinees porselein van omstreeks 1500. Deze vier exemplaren werden onder mijn aandacht gebracht door Mme Nicole Guérin te Londen. Ze was bovendien zo vriendelijk fotocopieën van de afbeeldingen en beschrijvingen te sturen, die zeer welkom waren, daar deze publikaties in Nederland niet verkrijgbaar zijn. Een zorgvuldige beoordeling van deze stukken was daardoor helaas niet mogelijk.

²¹ De cat. tent. *Chinese Ceramics - The Indian Connection*, Bristol (the City of Bristol Museum and Art Gallery) 1982 (door Mary Greensted en Peter Hardie), georganiseerd in samenwerking met de Oriental Ceramic Society geeft een uitstekend idee over de stand van zaken op dit gebied. Nr. 15 in deze catalogus: (Halvemaan-vormige kan, celadon, 18de eeuw (?). L. 18 cm, geheel onbeschadigd, privébezit), is niet in India verworven en heeft geen directe relatie met dat land.

²² Graag wil ik hier dank uitbrengen aan degenen die door informatie of discussie hebben bijgedragen aan het tot stand komen van dit opstel, waarin verschillende disciplines tezamen komen.

Lijst van publikaties van mevrouw A. M. Louise E. Mulder-Erkelens (1915–1984)

Op 28 augustus 1984 overleed te Amsterdam Mevrouw A. M. Louise E. Mulder-Erkelens, slechts vier jaar na haar pensionering als conservatrice textiel van het Rijksmuseum. In 1947 werd zij aangesteld bij de Afdeling Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid en meer dan 33 jaar wijdde zij zich aan de bestudering, uitbreiding, beheer en opstelling van de textielverzameling. Binnen haar veelomvattende belangstelling waren het vooral de wandtapijten en de kanten waarnaar haar speciale voorliefde uitging, zoals duidelijk naar voren komt uit haar vele publikaties op die gebieden, welke haar ook in het buitenland bekendheid gaven. Haar nagedachtenis wordt hier geëerd met een bibliografie, die door C. A. Burgers werd samengesteld.

1951

(Medewerking aan:) tentoonstellingscatalogus *Bourgondische Pracht*, Rijksmuseum, Amsterdam

1954

Drie fragmenten van een Hercules tapijt uit de laatste vijftien jaren van de XVe eeuw, *Bulletin van het Rijksmuseum* 2 (1954), pp. 9–14

1955

Kant/Lace(s) (Facetten der Verzameling nr. 5), Rijksmuseum, Amsterdam (1960², 1966³)

(Medewerking aan:) tentoonstellingscatalogus *De Triomf van het Maniërisme*, Rijksmuseum, Amsterdam